

Podczas gdy judaizm faryzejski kultywował egzegezę hala-chiczną, starającą się skoncentrować na 'mieć', apokaliptycy starają się określić jak 'być'. Posługują się w tym celu – podobnie jak inna literatura żydowska – stylem antologicznym oraz strukturalnym, tworząc charakterystyczne midrasze. W Qumran peszer jest objawieniem, nie tylko egzegezą czy hermeneutyką.

Prezentuje się zatem apokaliptyka w znaczeniu rodzaju literackiego, jako owoc konfrontacji myśli biblijnej z rzeczywistością przeżywaną przez zróżnicowany i rozbity naród. Biorąc za punkt wyjścia aktualną rzeczywistość i poszukując odpowiedzi w zamierzczłej przeszłości, budzi tęsknotę za światem wiecznym i nieprzemijającym, co zdecydowanie różnicuje ją od oficjalnego judaizmu kręgów świątynnych, a po zburzeniu świątyni w roku 70, od zmierzającego ku misznaickiemu i talmudycznemu, ujęciu teologii żydowskiej. Jej doktryna wyduje się mieć zasadniczy wpływ na jej formę literacką.

Kraków

Ks. SYLWESTER JĘDRZEJEWSKI SDB

Ks. Norbert Mendecki

EPIGRAF Z TELL SIRAN

Wiosną r. 1972 studenci pracujący przy wykopaliskach prowadzonych przez H.O. Thompsona w Tell Siran (obszar Uniwersytetu Jordyńskiego w Ammanie) znaleźli butelkę z brązu o wysokości ok. 10 cm z epigrafem składającym się z 92 liter¹. Wzmianka o Amminadabie III (ok. r. 600 przed Chr.) umożliwia datowanie na koniec 7 w. przed Chr.². Epigraf brzmi następująco:

1. m'bd'mndb mlk bn'mn	1. Dzieła Amminadaba, króla Ammonitów,
2. bn hsl'l mlk bn'mn	2. syna Hissal'ela, króla Ammonitów:
3. bn'mndb mlk bn'mn	3. syna Ammindaba, króla Ammonitów:
4. hkrm wh gnt wh'thr	4. winnica, ogrody wh'thr
5. w'szht	5. i cysterny.
6. ygl wysmh	6. Niechaj się on raduje i cieszy
7. bywmt rbm wbsznt	7. licznymi dniami
8. rhqt	8. i długimi latami.

¹ H. O. Thompson – F. Zayadine, *The Ammonite inscription from Tell Siran*, „Berytus” 23(1973), 115–140.

² H. O. Thompson – F. Zayadine, art. cyt., 127.

W. 1 m'bd – różnie tłumaczy się to słówko: O. Loretz³ – „przedmiot”, Ch. Krahmalkow⁴ – „poemat” (por. Ps 45, 2), H.O. Thompson/F. Zayadine⁵ – „dzieła” (por. Hi 34, 25; Dn 4, 34), W. H. Shea – „(wino w tym naczyniu pochodzi) z gruntu rolnego Amminadaba (por. Pwt 28, 39)⁶, B.E.J.H. Becking – „owoce/plony rolnictwa (por. Wj 23, 16; Pwt 28, 14; Ag 2, 17)⁷.”

W. 2 hsl'l – Hissal'el – o królu tym oraz o Amminadabie III nie ma innych świadectw poza tym epigrafem. Samo imię Hissal'el oznacza „El ratuje” albo „El ochrania”⁸.

W. 4 hkrm – winnica

whgnt – prawdopodobnie chodzi o l.m. – „ogrody”. (Także możliwa jest l.p. – wpływ aramejski albo arabski⁹). Jako paralełę przytacza się Koh 2, 4nn¹⁰.

wh'thr – słówko to nastęrcza trudności tłumaczeniowe. Właściwie nie wiemy o co tutaj chodzi. O. Loretz¹¹ odczytał wspólnie z następnym słowkiem „a ja mam pozostać i ulec zniszczeniu?”, W.H. Shea¹² „a ja sam mam zapalać (z powodu tego)...?”. B.E.J.H. Becking¹³ szukał paraleli w innych językach starożytnych (akkadyjski, fenicki i moabicki) i przetłumaczył jako: „to, co pozostało”, czyli „zapas”.

W. 5 w'szht – H.O. Thompson – F. Zayadine¹⁴ przetłumaczyli „cysterny” (por. stelę Meszy w. 9 oraz Syr 50.3), Ch. Krahmalkow, O. Loretz, W.H. Shea oraz B.E.J.H. Becking „zniszczyć”¹⁵.

W. 6 ygl wysmh – ta para czasowników występuje w: Iz 9, 2; Oz 9, 1; Ps 31, 8; 118, 24 (por. też Pwt 16, 13–14 z smh) i wyraża życze-

³ O. Loretz, *Die ammonitische Inschrift von Tell Siran*, UF 9(1978), 169–171, szczeg. 170.

⁴ Ch. Krahmalkov, *An Ammonite Lyric Poem*, BASOR 223(1976), 55–57, szczeg. 56.

⁵ H. O. Thompson – F. Zayadine, *The Tell Siran Inscription*, BASOR 212(1973), 5–11, szczeg. 9.

⁶ W. H. Shea, *The Siran Inscription: Amminadab's drinking Song*, PEQ 110(1978), 107–112, szczeg. 108. Imię Amminadab występuje w genealogii Dawida (Rt 4, 20) a także w NT w genealogii Jezusa (Łk 3, 33).

⁷ B. E. J. H. Becking, *Zur Interpretation der ammonitischen Inschrift vom Tell Siran*, BiOr 38 (1981), 273–276, szczeg. 274.

⁸ H. O. Thompson – F. Zayadine, *The Tell Siran Inscription*, art. cyt., 10.

⁹ Tamże.

¹⁰ W. Baumgartner, HAL I, 191.

¹¹ O. Loretz, art. cyt., 170.

¹² H. O. Thompson – F. Zayadine, *The Ammonite Inscription from Tell Siran*, art. cyt., 131–132.

¹³ B. E. J. H. Becking, art. cyt., 275.

¹⁴ H. O. Thompson – F. Zayadine, *The Tell Siran Inscription*, art. cyt., 10.

¹⁵ B. E. J. H. Becking, art. cyt., 275.

nie pod adresem króla (O. Loretz i inni)¹⁶ a nie pisarza tego epigrafu¹⁷.

W. 7 i 8 bywmt rhm w bszt – „dni i lata” znajdujemy w Pwt 32, 7¹⁸.

W. 6–8 bywmt rbm wbszt rhqt – „licznymi dniami i długimi latami” – podobną formułę życzeniową znajdujemy w mitologicznym tekście z Ugarit (RS 24.252)¹⁹.

Butelka z epigrafem była hermetycznie zamknięta wiekiem z brązu. Po usunięciu wieka w r. 1973 znaleziono w butelce czarną masę, którą poddano procesowi identyfikacji. Rezultat procesu – w butelce znajdowały się zwęglone ziarna pszenicy i jęczmienia. Owe ziarna mają niewątpliwie związek z epigrafem²⁰.

Iz 9, 2 i Oz 9, 1 używają parę czasownikową gyl/smh w związku z dożynkami jesiennymi. Deuteronomista (Pwt 16, 13) nawołuje do radości w czasie Święta Kuczek (to jest po żniwach). Dlatego też można wysunąć wniosek, że butelka z Tell Siran byłaby albo podarunkiem dla króla, albo darem wotywnym dla króla, albo darem króla dla jakiegoś boga w czasie (świąt) dożynek.

Dzieła króla Amminadaba III przypominają tekst z Koh 2, 4n: „Dokonałem wielkich dzieł: zbudowałem sobie domy, zasadziłem sobie winnice, założyłem ogrody i parki... Urządziłem sobie zbiorniki na wodę, by nią nawadniać gaj bogaty w drzewa”.

Paralele pomiędzy epigrafem z Tell Siran a tekstami biblijnymi są uderzające i świadczą o tym, że ówczesni autorzy, piszący po obydwu stronach Jordanu, do tego samego kręgu semicko-kananejskiego przynależeli.

Na podstawie epigrafu z Tell Siran, epigrafu statuy Jerach-‘Azar i na podstawie świadectw biblijnych i poza biblijnych odtworzyć można listę królów ammonickich. Oto ona²¹:

Nachasz I: czasy Saula (1 Sm 11, 1–2; 12, 12; 2 Sm 10, 2).

Chanun, syn Nachasza: czasy Dawida (2 Sm 10, 1–4; 2 Krn 19, 2.3.4.6).

Szobi: czasy Dawida (2 Sm 17, 27).

Rachubi: czasy Salmanassera III (858–824).

Baeza, syn Rachubi: bitwa pod Karkar (czasy Salmanassera III, ok. r. 853 przed n. Chr.).

Szanib: czasy Tiglatpilezera III w r. 733 przed n. Chr.

¹⁶ O. L o r e t z, art. cyt., 171.

¹⁷ Ch. K r a h m a l k o v, art. cyt., 56–57.

¹⁸ H. O. T h o m p s o n – Z a y a d i n e, *The Tell Siran Inscription*, art. cyt., 10.

¹⁹ F. Z a y a d i n e, *Inschriften*, [w:] *Der Königs Weg. 9000 Jahre Kunst und Kultur in Jordanien* (Katalog, Köln 1987, 147.

Zakir: epiraf na statule Jerach-'Azar.

Jerach-'Azar: epigraf na statule.

Bod'el – imię to pojawia się w r. 701 za czasów Sancheryba, następnie za czasów Asarchaddona (681–669) i Assurbanipala.

'Amminadab I: cylinder C Assurbanipala w r. 667 przed n. Chr.
N....., syn 'Amminadaba.

'Amminadab II: butelka z Tell Siran.

'Hissal'el – syn Amminadaba.

'Amminadab III, syn Hissal'ela.

Ba'alis; ok. r. 580 przed Chr., Jr 40, 14, czasy Nabuchodonozora II.

Wiedeń

Ks. NORBERT MENDECKI

KOMENTARZE – REFLEKSJE – MATERIAŁY DUSZPASTERSKIE

Ks. Szymon Fedorowicz

PRZEKAZ WIARY A WŁOŻENIE RĄK W OBRZĘDACH KATECHUMENATU

FORMA OBRZĘDU

Gest włożenia rąk występuje w obrzędach katechumenatu wielokrotnie (rytuał mówi o nim aż 17 razy, ponadto w przypadku egzorcyzmów i błogosławieństw może być często powtarzany, OCHWD 109, 119). Jest więc znakiem powszechnie stosowanym w liturgii. Wywodzi się z bardzo odległej tradycji biblijnej, a w ciągu długich wieków nabrał rozmaitych znaczeń.

Naprzód trzeba zaznaczyć, że włożenie lub nałożenie rąk (*impositio manus*) było i jest wykonywane na kilka sposobów. W Piśmie Świętym w większości przypadków ręce wkładano na głowę, a spośród nich niektóre wydają się zawierać jej bezpośrednie dotknięcie.

²⁰ F. Z a y a d i n e, *Inschriften*, dz. cyt., 147.

²¹ F. Z a y a d i n e, *Die Zelt der Königreiche Edom, Moab und Ammon*, [w:] *Der Königs Weg*, dz. cyt., 120.